

6. Pravi Slovenec. Časnik za podučenje naroda. Tečaj 1849.

7. Slovenska slovnica za prve slovenske šole. V Ljubljani 1849.

8. Oče grof Radecki, c. kr. maršal. V Ljubljani 1852.

9. Stric Tomova kočja ali življenje zamorcev v robnih državah severne Amerike. V Ljubljani 1853.

10. Lažnjivi Kljukec. V Ljubljani 1856.

11. Krivica za krivico. Povest iz dobe ruske carinje Katarine II. V Ljubljani 1859.

12. Krain und das Deutschthum. Entgegnung auf die Flugschrift: „Das Deutschthum in Krain.“ Laibach 1862. V izvrstni tej knjižici je z odkritosrčno besedo na dan postavil laži nemškutarske. Bilo je delo poslednje njegovo. J. Kosmač.

Kratkočasno berilo.

Spomini na deda.

Pravljice in povesti iz slovenskega naroda.

Spisal J. Zavojšček.

Kaj se v Križmanovem prerokovanju poveduje o kralju Matjažu.

Kadar so se v nedeljo popoldne kmečki očaki zbrali pred vaško podružnisko cerkvijo, nanesla je govorica na čudno okrogličasto in potlačeno podkev, ki se nahaja na županji njivi še od turških vojsk sèm. Ker se veliko ljudi od tega živi, da svetu novice kujejo in o prihodnosti kvasijo, kdo bi našim kmetom zameril, ako tudi politikovajo, kadar so v irhastih hlačah. Prišlo je med njimi namreč vprašanje na dan: ali bodo Turki še kedaj prišli ali nikdar več? Eni so trdili, da bo Turek še prišel, eni pa, da ga ne bode nikdar več.

Ded so sedeli na nizkem ozidji, na pol razvaljenega pokopališča, ter so upirali komolca v kolena; prvi glas so imeli v vaškem parlamentu; pri tako imenitnem vprašanju toraj niso mogli molčati. Al bili so zbrisane glave in so menili: „Če rečem, da Turka ne bo več, ne bo prav, zakaj ni ga hujega vruga od Turka; če pa rečem, da bo še prišel, pa zopet zašaram; morda ga res ne bo, ko ga že tako dolgo več ni.“ Tako so pomislili, plunili en pot in rekli: „Veste kaj, sosedje, en pletar krompirja pa grem še zmirom staviti, da Turka ne bo več; dveh pletarjev pa že ne stavim.“

„Kako je pa to — pravi drugi — da so v šem-biljskem prerokovanju še take hude vojske oznanjene; s kom bo pa vojska, če s Turkom ne?“

„Kaj pa da so; pa še huje v „Križmanovem prerokovanju“ — odgovoré ded in kinknejo z glavo, zakaj nič se jim ni ustreglo, ako se je hotel kdo pričkatí ž njimi. „Križman je res hude vojske napovedal, da Bog nas vari; pa ni nikoli rekel, da bo še Turek prišel, ampak djal je, da bo kralj Matjaž vstal, in da bo Turkom in vsem našim sovražnikom koščice potrl.“

„Kako je pa vendar ta Križman in kralj Matjaž? — praša tretji sosed — vi to dobro veste, povedite nam; včasí sem že slišal, pa prec pozabim.“

„Kako? — jamejo ded pripoved, — Križman je bil pisar pri neki grajščini, kakor letá suhopotec iz grada, ki pri nas desetino iz kozelca puli, samo tak križem-gledec menda ni bil.“

„Nekdaj gresta on in njegov gospod — ne vem, ali je bil grof ali kaj družega — po hosti sprehajati se tako daleč, da že nista vedila, kje da sta. Križman je bil radoveden in je rad hodil po neznanih potih.“

„Pojdiva, bova le vidila, kam se po tem potu pride

jaz nisem še nikoli po tem potu hodil in nisem vedil za-nj“ — rekel je Križman gospodu.

Gospod pa je djal: „Križman, jaz si ne upam dalje, pojdiva nazaj! Lej, pot sva že izgrešila, kaj bo, ako popolnoma zaideva.“

„I kaj neki bo? nič hudega ne“ — odgovori Križman — „nekam že drži ta stezá; saj je dobro uhojena in gladka. Jaz se ne vrnem, če se prav vi.“

Gospod se vrne, Križman pa si vreže grčavko v meji in srčno praska dalje. Hodil in hodil je, tako, da so se mu noge udajale pod kolena. Pota je bilo pa čedalje več, kakor da bi ga bil eden zadej odrezaval, pa mu spred dokladal. Solnce je bilo že nizko, Križman se je že kesal, da se ni pred vrnil, kar zagleda, da ni pota nikamor več, kakor nazaj. Izgubljal se je pod veliko skalo, okoli in okoli pa je bilo vse gosto zaraščeno. „Lejte kleka“ — rekel je — „mar bi bil šel z gospodom nazaj, zdaj bom moral tako dalje sam tev-sati.“ Vsede se pod skalo, in zagleda napis, z mahom zaraščen. „Gleda in gleda, pa ne more razmotati, kaj se bere; toliko pa se mu je zdelo, da je nekaj od kralja Matjaža.

Kar se vrata v skali odpró, ondukaj, kjer se je steza izgubljala, in na dan pride star mož, tak, kakor menih. „Kaj gledaš?“ — vpraša Križmana. „Tú-le se nekaj bere od kralja Matjaža, pa ne morem vediti, kaj je.“

„Ali bi rad kaj več vedil?“ — vpraša menih.

„To je res da bi“ — odgovori Križman.

„No, z menoj pojdi.“ Rekši ga žene po luknji globoko pod zemljo. Prideta do grozno velike cerkve in gresta noter. Ravno se je brala sv. maša; pa vsi pričujoči so dremali, še mašnik je kimal z glavo pri oltarji. Menih se vsede v stol, Križmanu migne, da naj se vsede tik njega. En čas molita, potlej ga pa pelje od okna do okna. Križman je pogledal skozi vsako okno. Pri enem je vidil krdelo mrtvih ljudi, ležečih na kopici. „Kaj je to?“ — vpraša meniha. „To je kuga“ — rekel je menih, in mu je pravil vse, kedaj bo. Potlej je vidil pri družih oknih vojske, potrese, lakoto, sušo in druge reči. Skozi zadnje okno pa se je vidilo, kako ste dve gori druga k drugi priveznjeni. Med njima je velika vojska na konjih in peš. V sredi sedi pri lepo pregrnjeni mizi kralj sam, lepo v zlatu napravljen in kriva sablja mu visi z boka. Vsi vojaci pa dremljejo; eni kimajo z glavo čez sedlo, enim pa je že zlezla glava med kolena. Celó kralj sloni na mizi in spi.

„Kdo je to?“ — vpraša Križman.

„To ti je kralj Matjaž in njegova vojska“ — odgovori menih. — „Ravno je hotel z vsemi temi vojaci nad sovražnika iti, ste si te dve gori zgrnili vrh vse vojske. Že veliko let spi tukaj. Včasí se pa zbudi kralj in vpraša: ali še letajo po svetu tiste ptice, ki imajo belo pa črno perje na perutih, namreč srake. Ako se mu pové, da še, žalostno z glavo odmaja in zopet zaspí. Ali kadar se bode prebudil on in vsa njegova vojska, predrl bo venkaj in bo premagal vse naše sovražnike, tiste, ki so nas nadlegovali nekđaj in ki nas zdaj. Hude vojske bodo nastale tačas po svetu. Ljudstvo se bode vojskovalo z ljudstvom. Kralj Matjaž bo pa vse druge premagal in zadrevil, in potlej bo na svetu tako dobro, kakor se bere iz svetega evangelija, da bode „en hlev pa en pastir.“

„Kedaj bo pa vse to, kedaj ne bo več srak na svetu?“ — vpraša Križman.

„Poskusi ti le-uno le veliko sabljo, ki na steni visi, iz nožnic izvleči“ — pravi menih. Križman prime za ročo in vleče; pa nič več ko za en palec je ni izvlekel, prec mu je nazaj v nožnice zlezla. In vselej, kadar se je sablje kaj gole prikazalo, dvigali so vojaci in kralj

Matjaž sam glave in odpirali oči; ko mu je pa sablja nazaj zlezla, vselej so vojaci in kralj Matjaž zopet zadremali.

„Lej, zdaj že še ni časa pravega. Kadar se bo rodil tak junak, da bode prišel v goro in to veliko sabljo potegnil iz nožnic, tačas ne bo nobene take tice več in tačas se bo kralj Matjaž izbudil in z vso vojsko planil na svet.“

„Kedaj se bo pa rodil tak junak?“ — vpraša Križman. Menih pa ga udari za uho in ga hudo pogleda; tega mu ni hotel povedati.

„Kje je pa zdaj tisto Križmanovo prerokovanje?“ — vprašajo eni sosedje deda, ko so končali povest.

„I — Bog vé! Njega dni so ga bojé imeli kmetje, kateri so znali brati pisano. Pa samo z roko pa s peresom, ne tako kakor se vidi v bukvah. Gospoda, zdi se meni, ne vejo nič nič od tega. Dandanes se pa ljudje čedalje menj pečajo in menda se je že izgubilo pisanje. Nekteri še veliko iz glave vedó, kaj prerokuje na to in to leto; jaz že le po vrhu poklatim. Samo to od kralja Matjaža še dobro vem, kakor so nekdam pripovedovali.“

Dopisi.

Iz Maribora 24. vinotoka. 2. — Že dolgo vam drage „Novice“ nisem ničesa pisal iz našega mesta, pa je bila tudi precej suša v duševnem gibanju tukajšnjih Slovencev; bode pa bolje, ker so počitnice šolske nehale in bratva že nehava. Upamo tedaj zopet se ogrevati in okrepčati pri narodnem ognjišču kakor lani v besedah in veselicah narodnih. Kreposti in dušne topline pa je treba nam Slovincem, čim več mrzla sapica piha od one strani, kjer je nekdam tlel najčisteji ogenj preblage narodske ljubavi. Se vé da slabčke tak mraz popari, včasih celo stisne; al zdrave rozge prestanejo zimo in mraz; pride solnce, pride dež, in sad rodijo. Čujem iz zanesljivega vira, da so se letos v bogoslovnicah nekteri predmeti opustili učiti v slovenskem jeziku. Mnogokrat se godi na svetu, da sinko podira, kar je oče postavil. Vpraša se le, s katerim pravom in je li dobro?

Iz savinske doline 18. okt. * — Rodoljubje terja, da se oglasim in besedico spregovorim o naših nemškutarčkih Braslovčanih. Rodoljubni rajniki dekan g. Stojan nepozabljivi bodo na veke slovenskemu narodu. Le prezdodaj so umrli! Na njih grob so sezidali Braslovčani kapelo in jo z raznimi napisi okinčali. Ti so pa tako čudni, da jih noben pošten Slovenec brez nevolje pogledati ne more. Da se čitatelji naši prepričajo, koliko so Braslovčani v slovenščini izučeni, jih tukaj navodim. Zunaj nad vratmi je z velikimi črkami narisano: U STANJTE JN PRJDJTE H SODBJ. Ne vem, kaj bi si mislil, bravši „u stanjte“; menim, da „ostanite“ — namesti „vstanite“. Braslovčani še gotovo velike črke I nimajo, da J namesti nje rabijo. Ali ni to brklarija, ki sliši v —, ne pa na grob moža, kterelega prezgodnjo smrt vés narod obžaluje? Vrh tega je pa še tako risano, kakor da bi bili vrabci črke skup nanesli. Le čudimo se, da so duhovni gospodje pripustili, da se je taka neumščina risala. — V kapeli na zidu se bere sledeči latinski napis: „Hic jacet consepultum corpus atdm. Rever. Dom. Mich. Stojan, oriundi e Tüchern Stejriæ 1. Spt. 1804; ab anno 1846 par. & decani Frassloviensis, defuncti 10. Apr. 1863.“ — FuJt pastor fJDelJs; exhortator LenJs, ConfessorJus JndefessVs, pater pauperum, SuCCesores meJ Mementote! VirnJ molite za me!“ — Tudi ta napis svojega mojstra razodeva. — Nadjamo se, da sedanji prečastiti gosp. dekan napake kmali popravijo.

Iz Blance blizo Reichenberka 24. okt. — Telegram c. k. kantonske gosposke v Kozjem (Drachenburg) 22. t. m. na c. k. kantonsko gosposko v Sevnici (Lichtenwald) prinesel nam je strašno novico, da se je 21. t. m. v trgu P o d s r e d a (Hörberg) goveja kuga začela. — Komaj smo še le neizrečeni strah in veliko škodo, ki nam jo je ta pošast pred devetimi meseci napravila, nekoliko pozabili, in že huda ta nadloga zopet na naše duri trka. Trg Podsreda je sicer zaprt, kakor postava veleva; al kdo je nam porok, da ni že tudi drugod v tej okolici kuga zasejana, ker svojeglavnost nekterih mesarjev in živinskih barantačev nikdar dosti ni začuvana, da bi ne kupovali živine celó iz kužnih krajev. Da je goveja kuga, kakor skušnja dovolj uči, tudi v Podsredo, nam celó bližni trg, le po tej poti prišla, ni skor dvoma, dasiravno zdaj dotičnih okoliščin na tanko ne morem popisati, pa jih bom „Novicam“ naznanil, brž ko jih tje poslana komisija zvé. Kmetje in živinorejci čuvajte, za Boga! — Letošnje leto nam je mili Bog tako blagoslovil, da tacega najstarejši možje ne pomnijo. Po goricah, ki niso preveč strmé in kamnite, je Dolenc toliko žlahne vinske kaplice pridelal, da je zares ne vedó kam shraniti. Neverjetno veliko ga imajo kmetje že danes po kadeh; ni ga več soda praznega, dasi tudi l a n s k o vince nikjer na pot ne hodi, kakor neki dopisnik iz N o v o m e s t a naravnost v „Novicah“ trdi, da ga tam po 2 gold. do 2 gold. 50 kr. prodajajo, in tako moštu prostor delajo! Za Boga! Tako veselo novico — pravi vsak pošten dolenski vinorejec, — naj drugokrat gospod pisatelj za boljše čase sebi prihrani! Znabiti da so pri Novomestu kako „tekočo stvar“ po tej ceni prodajali; al kdor novomeške vina, bi rekel dolenske vina sploh, le kolikanj pozná, se bo temu dopisu očitno ustavil, in v brambo stare slave naših vin ga tako-le popravil: „po 2 gold. prodane vina niso več vina, ampak po nesreči tako imenovana „zavrelka!“ — Pri nas na Dolenskem zdaj mošt po 3 gold. do 5 gold. vedro prodajajo, — po 2 gold. bi se do danes morebiti iz kadí dobil, iz dobrega soda že ne. — Češpelj je sploh dovolj, tudi knopra in želoda je veliko, kupča dosti. Žita kakor sočivja ne bo manjkalo, zelja je zarad suše malo, repe in korenja bo dosti, le mrve in otave zeló pičlo. B. S. Brezenšekov.

Iz Jelšan 20. okt. M... — Ne morem se zdržati, da bi Vam ne povedal, kar sem letos popotovaje tukaj vidil in slišal. — Na malo Gospojnico se podam k véliki maši v Jelšane. Tukaj slišim ubrano petje združeno z mogočnim glasom orgelj in godbo na gosli. Menil sem, da poslušam petje in godbo v kakem mestu. Na pragu me že čakajo po dovršeni sv. maši nekteri gospodje iz Reke, Trsta in Gorice, kateri enoglasno hvalijo godbo in petje. Nismo pa se mogli prečuditi, ko zagledamo zdaj štiri dečke z gosli s kora proti šoli iti. Zvedili smo potem, da tukajšni učitelj gosp. Feliks Pirc več dečkov v prostih urah godbe uči. — Drugi dan gremo v šolo k očitni konecletni skušnji. Bilo je čez 130 učencev in učenk zbranih. Med poslušavci so bili razun mnogo žlahnihkov in prijatlov šole tudi gospod okrajni predstojnik, njihova gospá, en častnik in mnogo duhovnov. Gospod dekan Pušavice so letos sami učili verski nauk; otroci jim nobenega odgovora niso dolžni ostali. Tudi v vseh drugih predmetih so tako dobro odgovarjali, da smo se čudili; tudi svilorejo, zemljopisje in povestnico avstrijskega cesarstva so dobro znali. Mali deček nas je razveselil z lepim nagovorom. Ko je bilo končano vse to, pridejo na vrsto nekteri dečki, kateri so godli nekoliko odlomkov iz opere „Belizar“ prav dobro; naposled so zapeli šolarji mnogo pesem cerkvenih in kratkočasnih. Ko so najboljim bile šolske darila podeljene, so zapeli cesarsko pesem.